

**Co-funded by
the European Union**

**АКТИВУЮЧИЙ СЦЕНАРІЙ УРОКУ
розроблений в рамках проєкту
„ІННОВАЦІЇ В ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ”**

Тема:

**Правда чи думка? Як відрізнити інформацію від коментаря
(Розвиток умінь аналізу інформаційних і публіцистичних
текстів)**

1. Цілі уроку

Учень:

- розуміє різницю між фактом (інформацією) та думкою (коментарем),
- уміє вказати в тексті елементи фактографічні та суб'єктивні,
- знає ознаки доброго, достовірного інформаційного матеріалу,
- розуміє, що коментарі в медіа відображають точку зору автора, а не об'єктивну правду,
- вчиться критично аналізувати тексти, порівнюючи різні джерела і форми передачі.

2. Цільова група

Учні початкової школи

3. Методи навчання

- Мозковий штурм
- Міні-лекція з прикладами
- Робота в групах – аналіз текстів
- Керована дискусія
- Індивідуальна рефлексія

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

4. Навчальні матеріали / джерела

- Дошка / проєктор / фліпчарт
- Набір коротких текстів:
 - 2–3 інформаційні матеріали (наприклад, короткі новини про подію)
 - 2–3 коментарі / фейлетони / пости в соціальних мережах на ту саму тему
- Робочі картки: таблиця «Факт чи думка?»
- Кольорові маркери (для виділення фрагментів тексту)
- Fast-checking та освітні сайти:
 - Польща: <https://demagog.org.pl>
 - Чехія: <https://demagog.cz>, <https://manipulatori.cz>
 - Словаччина: <https://demagog.sk>
 - Україна: <https://www.stopfake.org/en/news/>
 - ЄС: <https://edmo.eu>, <https://euvsdisinfo.eu>

5. Хід уроку (45 хв)

1. Вступ – чи кожна новина є фактом? (5–7 хв)

1. Мозковий штурм (1–2 хв)

- Учитель записує на дошці два слова: ФАКТ і ДУМКА.
- Учні називають свої перші асоціації з цими поняттями (наприклад: «правда», «дані», «думка», «емоції», «коментар»).
- Усі відповіді записуються – це показує, що учні вже мають початкові знання та інтуїцію з цієї теми.

2. Навідні запитання (2–3 хв)

- Чи кожна новина в інтернеті є правдивою?
- Чи коментар відомої особи в соцмережах може бути фактом?
- Чи твердження «Мій улюблений гурт – найкращий у світі» є фактом чи думкою?
- Чому дві людини можуть писати про одну і ту ж подію зовсім по-різному?
- Чи в новинах іноді змішуються факти з думками? Як це впливає на аудиторію?

3. Додаткова інформація від учителя – розширений пояснювальний блок (3–4 хв)

- **Факт:**
 - Це інформація, що відповідає дійсності, яку можна перевірити та підтвердити у надійних джерелах.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

- Факт не залежить від емоцій чи переконань автора – він залишається правдивим незалежно від того, хто його описує.
- Факти є основою достовірних новин, але навіть вони можуть бути представлені оманливо, наприклад, через виривання з контексту.
- **Думка:**
 - Це чиясь точка зору, інтерпретація або оцінка події чи явища.
 - Думка може ґрунтуватися на фактах, але вона суб'єктивна і може відрізнятися у різних людей.
 - Автор думки часто використовує емоційно забарвлену мову (наприклад: «скандальне рішення», «найкращий фільм в історії»), яка впливає на наші почуття, але не доводить правдивості твердження.
- **Чому легко помилитися?**
 - У медіа факти й думки часто змішуються – наприклад, в одній статті можуть бути і статистичні дані (факти), і коментар журналіста (думка).
 - Соціальні мережі додатково підсилюють емоції – коментар знаменитості чи знайомого може здаватися правдою лише тому, що його написала «відома» чи «близька» людина.
 - Фейкові новини часто будуються так, щоб виглядати як факти, хоча насправді це лише думка або маніпуляція.

4. Висновок для учнів

- Кожен з нас щодня отримує сотні повідомлень, але не всі вони є фактами.
- Якщо навчимося відрізняти те, що можна перевірити і підтвердити, від чужих оцінок і коментарів – ми краще зрозуміємо світ і будемо менше піддаватися маніпуляціям.

2. Міні-лекція: Як розпізнати факт і думку? (10 хв)

Навчальна мета

- Навчити учнів свідомо відрізняти об'єктивну інформацію від суб'єктивної оцінки в медіа та інтернеті.
- Усвідомити, що думки не є «поганими», але їх не можна сприймати як факти.
- Показати, що фейкові новини часто поєднують факти з думками, щоб впливати на аудиторію.

1. Що таке факт? (3–4 хв)

Co-funded by the European Union

- **Визначення:**

Факт – це подія або інформація, що відповідає дійсності, яку можна перевірити й підтвердити у кількох незалежних, надійних джерелах.

- **Ознаки факту:**

- його можна перевірити (наприклад, у звітах, статистиці, офіційних документах),
- він ґрунтується на даних, числах, цитатах, подіях, спостереженнях,
- є незалежним від того, хто його подає – якщо щось є фактом, воно залишається фактом незалежно від автора тексту.

- **Приклади:**

- «У 2022 році у Варшаві проживало близько 1,8 мільйона осіб.»
- «Учора о 14:00 відбулося засідання Міської ради.»
(Учитель може навести ще 2–3 короткі факти й попросити учнів вказати, як їх можна перевірити).

2. Що таке думка? (3–4 хв)

- **Визначення:**

Думка – це суб'єктивне судження, оцінка або інтерпретація факту, яка відображає точку зору автора, а не об'єктивну дійсність.

- **Ознаки думки:**

- містить емоційно забарвлену мову, оцінні слова («добрий», «поганий», «скандальний», «несправедливий»),
- ґрунтується на переконаннях автора, не завжди підтверджених доказами,
- може відрізнятися в різних людей, навіть якщо стосується тієї самої події.

- **Приклади:**

- «Варшава – найкрасивіше місто Польщі.»
- «Рішення міської ради було скандальним і шкідливим для мешканців.»
(Учитель може попросити учнів навести власні приклади думок на будь-яку тему – наприклад: «найкращий фільм», «найкраща спортивна команда»).

3. Чому важливо відрізнити факти від думок? (2–3 хв)

- Факти допомагають зрозуміти, що насправді сталося, і будувати знання про світ на основі перевіреної інформації.
- Думки показують різні точки зору, але їх не можна сприймати як об'єктивну правду – це особистий погляд автора.
- Фейкові новини часто змішують факти з думками, щоб:
 - створювати враження правдивості («на фактах») і здобувати довіру,

**Co-funded by
the European Union**

- маніпулювати емоціями аудиторії, викликаючи обурення, злість або захоплення,
- впливати на рішення та переконання людей без надання достовірних даних.
- **Приклад маніпуляції:**
 - Факт: «У місті створено новий парк площею 5 гектарів.»
 - Думка-маніпуляція: «Новий парк – це черговий доказ безпорадності влади – замість парків потрібні паркінги!»
(Цей приклад можна обговорити на уроці, ставлячи запитання: «Що є фактом, а що думкою?»).

4. Поради для учнів – як розпізнати факт і думку?

- Постав запитання:
 - Чи можна цю інформацію перевірити в інших джерелах?
 - Чи є в реченні емоційні слова або оцінки?
 - Чи ця подія могла бути задокументована (наприклад, фото, звіт, цитати)?
 - Чи автор наводить докази, чи лише висловлює свою думку?
- Якщо відповідь звучить як «ще не можна перевірити» або «це лише оцінка» – найімовірніше, це думка, а не факт.

Пропозиція міні-вправи під час лекції (1–2 хв):

Учитель демонструє 3 приклади речень і просить швидко підняти руку: «факт» чи «думка».

- «У Польщі у 2023 році проживало близько 38 мільйонів осіб.» (факт)
- «Польща – найкрасивіша країна Європи.» (думка)
- «Учора в центрі міста відкрили новий торговий центр – це чергова непотрібна інвестиція.» (перша частина – факт, друга – думка)

Це показує, що іноді в одному реченні можна знайти і факт, і думку, тому потрібно бути уважним читачем.

3. Групова вправа – «Факт чи думка?» (15–20 хв)

Мета вправи

- Усвідомити учням, що в багатьох інформаційних текстах факти й думки змішуються, що може ускладнювати об'єктивну оцінку ситуації.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

Co-funded by the European Union

- Розвивати навички критичного аналізу текстів, уміння відрізняти перевірювану інформацію від коментарів чи оцінок автора.
- Тренувати вміння аргументувати власну позицію, а не лише здогадуватися.

Хід вправи – крок за кроком

1. **Поділ на групи:** клас ділиться на 3–5 команд по 3–4 учні.
2. **Роздача матеріалів:** кожна група отримує 2 короткі тексти на одну тему:
 - **Текст А – інформаційна замітка**
(наприклад: «Учора у Варшаві відкрили новий міський парк. Інвестиція коштувала 3 млн злотих і тривала 12 місяців. Парк має площу 5 га і доступний для мешканців щодня з 6:00 до 22:00.»).
 - **Текст В – коментар/думка**
(наприклад: «Ще одна безглузда інвестиція! Мешканцям потрібні паркінги, а не парки, які лише створюють витрати на утримання. Влада знову не питає громадян про їхню думку.»).
3. **Інструкція для груп:**
 - Підкресліть у кожному тексті факти (перевірювана інформація).
 - Підкресліть думки (суб'єктивні оцінки, емоційна мова).
 - Якщо в одному реченні є і факт, і думка – позначте обидві частини.
 - Заповніть таблицю:

Фрагмент тексту	Факт чи думка?	Як можна це перевірити?

4. **Час роботи:** 8–10 хв.
5. **Презентація висновків:** кожна група презентує свої результати (2–3 хв).
 - Учитель записує на дошці найпоширеніші труднощі, наприклад:
 - Думки подані як факти («усі знають, що...», «очевидно, що...»).
 - Факти без підтвердженого джерела («витратили величезні гроші» – без конкретної суми).
 - Змішування фактів з емоціями в одному реченні.

**Co-funded by
the European Union**

Приклади наборів текстів для вправи:

- **Набір 1: Міська інвестиція**
 - Текст А: «Учора у Варшаві відкрили новий міський парк. Інвестиція коштувала 3 млн злотих і тривала 12 місяців.»
 - Текст В: «Ще одна безглузда інвестиція – замість парків мали б збудувати паркінги!»
- **Набір 2: Спортивна подія**
 - Текст А: «У неділю відбувся футбольний матч між командами Х і Y. Кінцевий результат – 3:2 на користь команди Х.»
 - Текст В: «Це було найгірше рішення судді в історії – він явно підтримував команду Х!»
- **Набір 3: Новий закон**
 - Текст А: «Сейм проголосував за закон, що підвищує мінімальну зарплату на 500 злотих щомісяця з січня наступного року.»
 - Текст В: «Цей закон зруйнує економіку – політики не мають уявлення, що вони роблять!»

Поглиблюючі запитання для обговорення після вправи

- Які фрагменти було найважче оцінити – факт чи думка? Чому?
- Чи думки завжди є «поганими»? Чи можуть вони бути корисними, якщо чітко відділені від фактів?
- Як можна перевірити, чи інформація є фактом? (наприклад: інші джерела, звіти, документи, цитати).
- Як фейкові новини можуть використовувати змішування фактів і думок для маніпуляції аудиторією?

Варіанти розширення вправи

- **Просунутий рівень:** додати тексти з прихованими маніпуляціями, наприклад, заголовки з оцінкою («Скандальне рішення уряду – ще один удар по громадянах»), щоб показати складніші випадки для аналізу.
- **Створення нейтральних версій текстів:** учні повинні переробити думку так, щоб повідомлення містило лише фактологічну інформацію.
- **Домашнє завдання:** знайти в інтернеті статтю, де автор поєднує факти й думки, і виділити їх у тексті.

4. Дискусія: Чи потрібні думки в медіа? (8–10 хв)

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

Мета дискусії

- Допомогти учням зрозуміти роль думок у медійному повідомленні – як позитивну (різноманітність поглядів), так і негативну (ризик маніпуляції).
- Усвідомити, що не кожна думка є достовірною або об'єктивною.
- Показати, що вміння відділяти факти від коментарів захищає від неправильних рішень і дезінформації.

1. Вступ (1–2 хв)

Учитель говорить:

«Щодня ми читаємо статті, слухаємо новини, дивимося коментарі по телевізору чи в соціальних мережах. Іноді це сухі факти, а іноді – думки експертів чи звичайних користувачів. Даваймо обговоримо, чи потрібні взагалі думки в медіа і як вони впливають на наше сприйняття світу».

2. Запитання для дискусії (розширений список)

- Чи можна описати подію зовсім без власної думки?
 - Чи журналіст повинен бути повністю об'єктивним, чи може виражати емоції?
 - Чи достатньо було б лише сухого факту, щоб щось зрозуміти?
- Чи коментарі експертів завжди об'єктивні?
 - Чи експерт може помилятися або бути упередженим?
 - Як розпізнати, коли експерт подає факт, а коли висловлює власну інтерпретацію?
- Чому ми іноді плутаємо думки з фактами?
 - Чи стиль написання (емоційна мова, відсутність джерел) може вводити в оману?
 - Чи популярність автора (знаменитість, інфлюенсер, відома марка) робить так, що ми легше віримо його словам?
- Які небезпеки несе сприйняття думок як фактів?
 - Чи може це призвести до прийняття неправильних рішень (наприклад, політичних, медичних, фінансових)?
 - Чи фейкові новини можуть бути більш переконливими, коли їх подають як думки відомих людей?
- Як можна перевірити, чи щось є фактом?
 - Чи можна знайти цю інформацію в офіційних джерелах, звітах, статистиці?
 - Чи інформує про це більше ніж одне надійне медіа?
 - Чи твердження ґрунтується на доказах чи лише на емоціях?

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

- (опційно) Чи допомагають думки в медіа краще розуміти світ, чи навпаки створюють плутанину?

3. Приклади для дискусії (опційно – для показу або зачитування)

- **Приклад 1 – Факт:** «У місті з'явився новий парк площею 5 гектарів.»
- **Приклад 2 – Думка:** «Новий парк – це марнування грошей платників податків.»
- **Приклад 3 – Змішане:** «Новий парк площею 5 гектарів – черговий доказ того, що влада не слухає громадян.»

Питання до учнів: «Яке з цих речень є фактом, яке – думкою? Як може змінитися наше ставлення, якщо сприймати думку як факт?»

4. Поради для вчителя

- Заохочуй учнів наводити приклади з життя – наприклад, новини із соцмереж, які вони нещодавно читали.
- Якщо з'являться суперечливі теми (політика, релігія), нагадай, що ви тренуєте аналіз форми тексту, а не оцінку конкретних поглядів.
- Якщо дискусія стане занадто емоційною, повертай до запитання: «Це факт чи думка? Як це перевірити?»
- За потреби записуй відповіді на дошці, створюючи дві колонки: «Позитивні сторони думок» і «Небезпеки, коли ми плутаємо думки з фактами».

5. Підсумок і рефлексія (7 хв)

Учні завершують речення:

- «Сьогодні я зрозумів/зрозуміла, що факт – це...»
- «Найважче відрізнити думку від факту, коли...»
- «Відтепер, читаючи новини, я буду перевіряти...»

На дошці створюється спільний список: «**Як відрізнити факт від думки?**» (наприклад: перевіряю джерело, шукаю дані, уникаю емоційних оцінок, порівнюю інформацію у кількох медіа).

Учитель підкреслює, що свідомий споживач інформації вміє відокремлювати те, що можна перевірити, від того, що є лише чисюсь інтерпретацією.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

Co-funded by the European Union

- Думки потрібні, бо вони показують різні точки зору, допомагають зрозуміти емоції людей, вести публічну дискусію.
- Але рішення, особливо важливі (наприклад, вибори, здоров'я, безпека), мають ґрунтуватися на фактах, а не на чужих переконаннях чи емоційних коментарях.

Ключові правила:

1. Відокремлюй факти від думок.
2. Перевіряй, чи думка підтверджена доказами.
3. Пам'ятай, що навіть експерти можуть помилятися або бути упередженими.

6. Словник понять

Поняття	Визначення
Факт	Інформація, яку можна перевірити, що відповідає дійсності й підтверджена надійними джерелами.
Думка	Суб'єктивне судження, інтерпретація або оцінка події, що залежить від автора.
Коментар	Висловлювання (письмове або усне), у якому автор подає власну думку щодо факту.
Об'єктивність	Подання подій без власних оцінок, емоцій та упереджень, спираючись виключно на факти.
Упередженість	Подання інформації у спосіб, що віддає перевагу одній стороні конфлікту, без збереження нейтральності.
Маніпуляція	Свідоме поєднання фактів із думками або пропуск частини інформації з метою впливу на аудиторію.

7. Методичний посібник для вчителя – розширена версія

1. Підготовка уроку

- **Вибір матеріалів:**
 - Обирай тексти безпечні за тематикою, які не викликають сильних локальних політичних емоцій або не стосуються поточних суперечок у країні чи школі.
 - Добре підходять матеріали про спортивні події, міські інвестиції, культуру, науку, природу, технології.
 - Якщо хочеш використати політичні матеріали, застосовуй приклади з історії або з інших країн, щоб зберегти нейтральність і уникнути непотрібної напруги.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

- **Різні формати:**

- Підготуй інформаційні тексти, публіцистичні коментарі, газетні заголовки, короткі пости з соцмереж.
- Для вправ корисно додати приклади, де факт і думка поєднані в одному реченні – це вчить уважності.

2. Вступ і підтримка зацікавленості

- Почни урок із запитання: «Чи кожна новина в інтернеті є фактом?» – це пробуджує цікавість.
- Можна використати коротку гру-розминку: зачитати 3 речення й попросити швидко вказати «факт» чи «думка» (наприклад, піднімаючи картки двох кольорів).
- Заохочуй учнів наводити приклади зі свого життя (наприклад, коментарі з соцмереж), але не оцінюй їх зміст, концентруйся на формі.

3. Модерування дискусії

- Завжди став поглиблюючі запитання:
 - «Чому ти вважаєш, що це факт/думка?»
 - «Як можна це перевірити?»
 - «Чи можна сказати те саме нейтральною мовою?»
- Якщо учні мають протилежні думки – підкреслюй, що це нормально, адже думки є суб'єктивними.
- Покажи, що межа між фактом і думкою буває розмитою, особливо коли текст емоційний або вибірковий.

4. Створення безпечної атмосфери

- Встанови правила від самого початку:
 - Не оцінюємо чужих поглядів.
 - Не використовуємо урок для політичних чи особистих суперечок.
 - Поважаємо всі відповіді – важлива аргументація, а не «хто має рацію».
- Якщо виникають напружені ситуації (наприклад, різні погляди в класі) – зупини розмову й повернися до аналізу **форми** повідомлення, а не його **змісту**.

5. Активні методи роботи

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

Co-funded by the European Union

- Заохочуй до роботи в групах – спільний аналіз допомагає порівняти, як різні учні сприймають текст.
- Використовуй таблиці, кольорові маркери, підкреслення, щоб учні візуально відділяли факти від думок.
- Можна попросити учнів створити власний інформаційний заголовок і заголовок-думку до тієї самої події – ця вправа показує, як легко змінити тон повідомлення.

6. Виховна мета уроку

- **Формування критичного читання** – учні вчаться ставити запитання, перевіряти джерела й не приймати кожну інформацію як правду.
- **Відповідальне користування медіа** – розуміння, що думки можуть впливати на емоції та рішення, але важливі вибори потрібно ґрунтувати на фактах.
- **Виховання відкритості** – вміння слухати різні точки зору, але водночас шукати підтвердження правдивості інформації.

7. Пропозиції для розширення уроку

- **Класний плакат:** «5 запитань, які варто поставити, щоб відрізнити факт від думки».
- **Домашнє завдання:** знайти в інтернеті статтю й позначити в ній факти та думки.
- **Класна дискусія:** «Чи медіа повинні подавати лише факти, без коментарів?»
- **Порівняльна вправа:** аналіз тієї самої події у двох різних медіа – які елементи є фактами, а які коментарями?

8. Освітні та fact-checking джерела

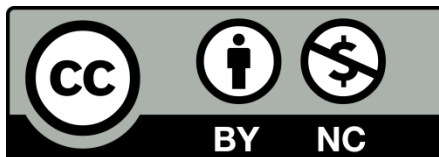
- **European Digital Media Observatory (EDMO)**
<https://edmo.eu> – звіти про дезінформацію, освітні матеріали.
- **EUvsDisinfo – European External Action Service**
<https://euvsdisinfo.eu> – приклади фейкових новин та аналізи маніпуляцій фактами.
- **UNESCO – Media and Information Literacy Curriculum for Teachers**
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971> – модулі з розпізнавання фактів і думок.
- **Demagog.org.pl (Польща)**
<https://demagog.org.pl> – перевірка висловлювань політиків, аналіз фактів і думок.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

- **Demagog.cz (Чехія)**
<https://demagog.cz> – аналіз фактів і думок у чеському публічному просторі.
- **Demagog.sk (Словаччина)**
<https://demagog.sk> – приклади хибних думок у публічних дебатах.
- **Manipulátoři.cz (Чехія)**
<https://manipulatori.cz> – освіта щодо розрізнення фактів і коментарів.
- **StopFake.org (Україна)**
<https://www.stopfake.org/en/news/> – приклади змішування фактів і думок у фейкових новинах.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом